

Mediahistoriaa niin että mielikuvitus lentää

Irma Kaarina Halonen pohtii lehtemme kolumnissa mediahistorian opettamista ja toteaa, että ongelmallisimpia lähestymistapoja ovat jähmettyneet kytkökset, esimerkiksi toistuviin aikajanoihin. Tällöin sulkee ulkopuolelle muita tarkastelun lähtökohtia, kuten historianarratiivien paralleelisuuden, limittäisyyden ja verkostoistuneisuuden. Ihmisten historiakäsityshän on jo sekoitus faktaa ja fiktiota. Esimerkiksi sci fi -elokuvien kautta välittyvät esitykset mediateknologista kirjoittavat osaltaan mediakulttuurin historiaa ja ohjaavat osin jopa käsitystämme ”ihmiskunnan historiasta”. Tarinamuoto on jo yksinään ongelmallinen: ”Tarina on luonteeltaan sulkeutuva, eikä näin salli historiaan oleellisesti kuuluvien aukkojen ja murtumien huomioimista.” Populaarikulttuuristen tekstien samoin kuin muiden mediaesitysten massiivinen rönsyttäminen johtaa Halosen mukaan opetustilanteissa helposti epäanalyyttiseen kavalkadiin.

Halonen peräänkuuluttaa mahdollisuutta punnita (näitäkin) tarinoita kriittisesti ja havaita, kuinka monia mahdollisuuksia on käsitteellistää mediahistoriaa. Tässäkin on oma ansansa: aika, paikka, tila ja kirjoittajan kokemukset erilaisina lähtökohtina meillä on periaatteessa määrättömästi historiallisia narratiiveja, tarinoiden kavalkadi. Suurin erimielisyys liittyy siihen, miten ymmärrämme historian kirjoituksen mielen. Mikäli metodologinen lähtökohta säilyy narratiivisuutta ylistävänä samalla, kun puhumme yhden historian asemesta monista historioista, ajaudummeko lopulta äärirelativistiseen historian tajun syöpmiseen? Emme välttämättä, jos pidämme väittelyä yllä. Vaikka tarinat eivät ole yksin tai yhdessä pyhempää kuin toiset, jokaisella on oma pätevyysalueensa. Historian tajuhan on sen ymmärtämistä, että kokemus ja tieto ovat aikaan ja paikkaan sidottuja. Perspektiivien limittyminen ulottuu myös tutkijaan narratiivien tuottajana.

Ajatus erilaisista historiallisista narratiiveista nostaa tunteita myös populaarikulttuurin esityksissä. Televisiossa vastikään alkaneessa draamasarjassa *Sydämen sivistystä* päähenkilö, historian professori Max Bickford ihallee Theorore Rooseveltia ja luennoi muutenkin mielellään ”kuolleista valkoisista miehistä”. Vastasaan hänellä on naispuolinen kollega, joka analysoi historian tapahtumia elokuvien ja populaarikulttuurin kautta. Sarja pohtii näiden hahmojen avulla, miten historiaa kirjoitetaan yhdestä jos toisestakin perspektiivistä ja – mikä merkityksellisintä – kuinka samankaltaisiin ajatuksiin luennoitsijat päätyvät seuraamalla suurmiesten elämää ja analysoimalla aikakauden populaarielokuvia. Vaikka toiveet ja pelot artikuloituvat perinteisen historian sanastoissa ja populaarikulttuurin kuvastoissa eri tavoin, tutkijan tuottama konteksti on molemmissa sama. Hieman yksinkertaistaen: perinteinen historia ja populaarikulttuurin historia kirjoitautuvat sarjassa lopulta samaan kehykseen.

Suomessa on lehdistöhistoriaboomin jälkeen alettu kirjoittaa myöskin suomalaisen elokuvan, radion, television ja yleensä populaarikulttuurin historiaa. Näistä Yleisradion instituutiohistoria edustaa vielä perinteisintä historian tutkimusta ja -tajua. Mediatutkimuksesta ponnistava kulttuurintutkimus tarjoaa enemmän tai vähemmän kulturalistisia, niin sanotun koetun elämän narratiiveja, jotka puhuttelevat erityisesti populaarikulttuurissa kasvaneen sukupolven tunnestruktuureja ja tapaa mieltää mennyttä. Myös kulttuurihistoria venyy populaarikulttuurin, kuten kansallisen viihteen, tutkimiseen.

Eri koulukuntien lähtökohdissa ei ymmärtääkseni nojauduta enää ajatuksiin historiallisen tiedon täydentymisestä ja paradigmakriiseistä. Täydentävyys ja paradigmat vaihdokset ovat yhtä kestävämpiä väitteitä, kuin että tieteellinen tieto kumuloituisi tai paras todistusperuste voitaisi. Historiakäsitykset saattavat silti käytännössä erota toisistaan olennaisesti: yksi näkee historian tehtäväksi kirjata mahdollisimman tarkasti jo tapahtunutta, toinen näkee historian muotoutuvan vasta narratiivissaan. Mediahistoriassa on lisäksi erilaisia traditioihin liittyviä sitoumuksia, jotka eroavat sen mukaan, onko tutkijalla hallussaan humanistinen vai yhteiskuntatieteellinen metodologia, puhumattakaan muista teoreettisista sitoumuksista.

Yhteiskuntakriittinen tieteentekijä suuntaan katseensa sosiaalisiin suhteisiin ja niiden rakentumiseen. Tällaisessa mediahistorian esityksessä kehitys ei kirjaudu vain välinehistoriana tai aatehistoriana; todennäköisempää on, että katse suuntautuu medioiden välittämien vuorovaikutusmuotojen kehitykseen. Niinpä mediahistoria kirjoittuu tapahtumakavalkadien sijasta käsitteellisesti. Medioiden välittämiä suhteita määrittelevät osin näkymättöminä pysyttelevät materiaaliset voimat, kuten yhteiskuntaa edelleen liikuttava taloudellinen pääoma – kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman ohella. Näin muotoutuvalle narratiiville on toivottavasti tilaa kaiken kokemuksellisuuden rinnalla. Asian voi muotoilla toisinkin: tällaistaikin historian tajua voi kehittää kokemuksellisen oppimisen kautta.

• • •

Miten pitkälle mediahistoriallisessa tutkimuksessa voi edetä oman kokemuksen erittelyllä? Paula Saukko puhuu itsereflektiivisyydestä ja lanseeraa metodologisen käsitteen autoetnografia. Saukko korostaa tämän lehden haastattelussa, että itse koettuihin tapahtumiin ja kokemuksiin vaikuttavat omakohtaisuuden lisäksi yhteiskunnan sosiaaliset ja poliittiset rakenteet. Metodologinen lähtökohta ei ongelmitta taivu mediahistorian tutkimiseen. Elämäkerrallinen tutkimus kohdistuu yleensä toisiin, ei tutkijaan itseensä. Välimuotoa edustaa brittiläinen kulttuurintutkija Charlotte Brunson, joka on käyttänyt saippuaopperatutkijoiden autobiografioita tulkitessaan teoriahistoriallisesti yhden lajityypin ja feministisen ajattelun yhteenkietoutumista teoksessaan *The Feminist, the Housewife, and the Soap Opera*. Kokemusten erittelijä on tietysti viime kädessä Brunson, vaikka hänen haastattelemansa naistutkijat tarjoavat sellaisenaan huomionarvoisia teoriahistoriallisia tarinoita.

Ajatus autoetnografiasta on haastava, ja jaan Saukon näkemyksen, ettei pelkien kokemusten kirjaaminen riitä ilman tieteellistä reflektiota ja sen riittävää näkyväksi tekemistä.

Autoetnografia soveltuu pedagogisesti vaikkapa oman mediaelämäkerran analyysiin. Mediakasvatuksessa elämäkertoja käytetäänkin jo laajasti opiskelijoiden itsereflektiivisyyden kehittämiseen. Tutkimukseksi mediaelämäkerta muuttuu vasta, kun opiskelijalla on riittävät teoreettiset välineet analysoida kokemaansa. Metodien opettamisessa on ehdottomasti eduksi, jos opettaja tarkastelee omaakin elämäkertansa ja pohtii arvojen ja asenteidensa rakentumisen ehto-

ja. Kuinka moni meistä mediatutkijoista on yrittänyt reflektoida kokemuksiaan television katselijoina, lehtien lukijoina tai lähiympäristömme viestijöinä? Entä mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että meistä tuli juuri mediatutkijoita; millainen tiedonintressi on vienyt meitä eteenpäin?

Mediahistorioitsijalla (laajasti ymmärrettynä, sillä vain harvoilla on historian kirjoittajan status ja paikka historian kirjoittamisen kentällä) on lopulta sama ongelma kuin yhteiskuntatieteilijällä, joka pohtii omaa rooliaan järjen käyttäjänä ja poliittisena osallistujana. C. Wright Mills kuvaa teoksessaan *Sosiologien mielikuvitus* tutkijan poliittista asemaa kolmen roolin kautta.

Ensinnäkin tutkija voi asettua filosofikuninkaaksi, joka kuvittelee hallitsevansa yksin järkensä avulla ja kieltäytyy näkemästä yhteiskunnan todellisia valtasuhteita. Hän tulee näin tukeneeksi aristokratiaa, joka on demokratialle vieras ajatus. Kuka hyötyisikään yhden totuuden historiasta paremmin kuin vallakas? Toinen, meille rivitutkijoille tutumpi tapa on asettautua kuninkaan neuvoantajaksi, byrokratian osaksi. Mills varoittaa viemästä tätäkään roolia liian pitkälle. Kuningas on ehkä despootti ja valistumaton.

Yliopistojen käytävillä kuljeksivat valistuneet byrokraatit ovat kuitenkin tärkeitä resurssien takaajia kolmannelle tutkijatypille, joka pysyttäytyy riippumattomana oman työnsä tekijänä ja kohdistaa työnsä tulokset niin filosofiakuninkaille kuin yleisöllekin. Riippumattomuus on muuta kuin yhteiskunnan ulkopuolisuutta. Millsin sanoin: "Kysymys on siitä, mikä on hänen paikkansa sen [yhteiskunnan] sisäpuolella."

Tieteellinen mielikuvitus tarkoittaa kykyä *ymmärtää*, yhdistellä näennäisesti toisiinsa liittymättömiä ilmiöitä, ja kykyä liikkua samanaikaisesti analyysin eri tasoilla. Näen itse mediahistorialliset tekstit sekä tieteellisen ymmärryksen lähtökohtina että tuloksina. Siinä missä selittäminen on useimmiten pois sulkevaa, asiat tiettyihin konteksteihin naulaavaa toimintaa, ymmärtäminen sisällyttää ja luo yhä uusia konteksteja ja asioiden välisiä yhteyksiä. Tieteellinen ymmärtäminen on käytännöllisesti ja teoreettisesti tuottavaa ja tässä mielessä myös tutkijan omaa roolia paikantavaa toimintaa.

Sosiologisella mielikuvituksella varustettu mediahistorioitsija suuntautuu ulos yliopiston käytäviltä, maailmaan, joka kaipaa arvostelukykä, ei ylhäältä tulevia selityksiä.

• • •

Lehti julkaisee Tuula Juvosen heteronormatiivisuutta ja homoseksuaalisuuden esillepanoa *Helsingin Sanomissa* käsittelevän laajan artikkelin. Se nostaa yleiseminkin esiin erilaiset toiseuttavat ja ulossulkevat journalistiset käytännöt.

Juvosen artikkelin lopussa konstruoimat heteronormatiiviset "talon säännöt" vetoavat journalismin objektiivisuuteen. Epäilen kuitenkin, että journalismissa itessään on jotain vinksahantutta, ja asiaila tuskin korjaantuu vain entistä objektiivisemmalla tiedottamisella. Pirjo Pajunen kirjoitti aikanaan Tampereen yliopistossa julkaistussa tutkielmassaan *Tekstin sukupuoli*, että journalismi toimii identiteetin logiikalla. Tässä ydinlogiikassa ei ole tilaa erolle (oletusnormista Mies tai Heteroseksuaali), sillä se horjuttaa vallitsevaa kuvitelmaa siitä, että olisi jokin yksi ja jakamaton ihmisyyys. Sitä paitsi journalismilla on oma tarinamuotonsa kuten historiankirjoituksellakin. Journalismin poliittista päiväjärjestystä noudattavassa narratiivissa vastatarinat ovat osa draamaa, kuten Juvosen analyysistäkin voi lukea.

Kirjoittaja ei esitä yhden normin korvaamista toisella, toisin sanoen heteron pakottamista homoksi. Tämähän on useimman meistä alitajuinen pelko. Päinvastoin: heteronormatiivisuuden tunnistaminen ja poiskytkeminen journalistisesta kulttuurista olisi vapauttava, emansipatorinen projekti.